

РОЛЬ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ У РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Сучасний стан ринку праці як в регіонах, так і в Україні в цілому свідчить про те, що досягнення мети повної й продуктивної зайнятості неможливе без цілеспрямованого формування заходів активного державного впливу на розвиток підприємництва, в тому числі малого бізнесу.

При цьому треба пам'ятати, що сучасний механізм регулювання зайнятості доцільно розглядати як поєднання системи заходів державного сприяння зайнятості та ринкового механізму саморегулювання економічних процесів, в т.ч. і на ринку праці. Така субординація елементів регулювання ринку праці принципово важлива, оскільки раніше в Україні на перше місце був поставлений "ринковий механізм саморегулювання", який привів до соціальної кризи.

Слід також зазначити загальні негативні тенденції, які стосуються ринку праці України.

По-перше, це зниження темпів зростання зайнятості й чисельності робочої сили у виробничій сфері.

По-друге, темпи зростання зайнятості сповільнюються швидше, ніж знижується чисельність робочої сили, про що свідчить наявність значного прихованого безробіття.

По-третє, скорочення чисельності зайнятих істотно відстає від зниження обсягів виробництва. Це означає накопичення надлишкової чисельності зайнятих, що зумовлено цілою низкою чинників: існуванням та державною підтримкою окремих збиткових підприємств, виробництв і навіть галузей; недовістю системи банкрутств; своєрідністю проведення роздержавлення та

приватизації у перші роки незалежності української держави.

Чому саме розвиток малого бізнесу і підприємництва слід розглядати як один із моментів, який сприяє поліпшенню ситуації на ринку праці в регіоні?

У країнах із ринковою економікою більше половини валового внутрішнього продукту виробляють малі підприємства. В Україні поки що малий бізнес не відіграє суттєвої ролі у забезпеченні економічного зростання, його внесок у ВВП складає лише 9,0 – 9,5% [1, с.198]. Проблеми розвитку малого підприємництва протягом останніх років є об'єктом ретельної уваги багатьох дослідників, як в Україні, так і за кордоном. Ними досліджено різні аспекти діяльності малих підприємств, особливо питання розвитку та функціонування малого бізнесу. Однак, багато питань, особливо пов'язаних із впливом підприємництва на різноманітні суспільні процеси, залишаються відкритими.

Аналіз впливу малого підприємництва на різноманітні суспільні процеси дозволяє зробити висновки про об'єктивно високу соціально-економічну значимість його ролі та місця в перехідній економіці. Малий бізнес, як органічний структурний елемент ринкової економіки, формується на засадах дрібнотоварного виробництва, впливає на темпи економічного розвитку, на якісну характеристику валового внутрішнього продукту, здійснює свободу ринкового вибору та швидку окупність витрат, формує конкурентне середовище, забезпечує реалізацію інновацій.

Слід зазначити, що роль малого підприємництва в створенні нових робочих місць і поглибленні надлишкової робочої сили, що вивільняється в ході реструктуризації економіки країни, досить істотна. Однак, треба мати на увазі низьку «якість» відповідних робочих місць: малий бізнес у цьому відношенні значно програє середньому й великому бізнесу. Більшість малих підприємств по суті мікрофірми з числом зайнятих до дев'яти чоловік; до речі, через п'ять років після створення на ринку залишається менш чверті цих підприємств, інші ж закриваються й звільняють працівників. А фірми, що успішно розвиваються, у більшості випадків обсяг робочої сили не збільшують, або майже не збільшують (за винятком деяких випадків розширення підприємства).

У цілому вплив зайнятості на малих підприємствах на загальний рівень зайнятості в країні і її регіонах неоднозначний. Це, в першу чергу, пов'язано з незначними розмірами сектора малого бізнесу, збільшення зайнятості у якому, поки що не може значним чином впливати на розміри загальної кількості.

Слід також зазначати, що останнім часом екстенсивно розвивається інша частина сектора малого бізнесу – індивідуальне підприємництво. Чисельність підприємців без утворення юридичної особи останні роки постійно збільшується, у зв'язку з чим саме тут малий бізнес генерує істотну, якщо не основну частину додаткових робочих місць.

Також малий бізнес спричиняє поширення вторинної зайнятості, причому варто мати на увазі й практику неформальних розрахунків за ті або інші послуги. Згідно з офіційними даними, на малі підприємства приходяться понад 40% загальної кількості сумісників і біля третини загального числа працюючих за цивільно-правовими договорами [1, с.218]. У цілому поширення вторинних форм зайнятості більш характерно для сфери послуг (за винятком торгівлі і суспільного харчування). Особлива висока частка вторинної зайнятості на підприємствах фінансово-кредитної сфери і соціально-культурного комплексу. З цих позицій і варто аналізувати соціальну роль малого підприємництва в регіонах і країні в цілому.

Так, наприклад, якщо розглядати розвиток малого бізнесу й зайнятість у цій сфері економічної діяльності в Одеській області за 2000 – 2003 роки, можна зробити висновок, що стан малих підприємств Одеської області залишився складним. Проте за останні роки спостерігається ряд позитивних змін, що дозволяє говорити про розвиток малого бізнесу в Одеській області.

Аналіз статистичної інформації за 2000 – 2003 роки свідчить про наявність тенденції до зростання кількості малих підприємств. Так, фактично у 2003 році діяло 13121 мале підприємство, що складає 84,7% від загальної кількості всіх суб'єктів підприємницької діяльності. У цілому за період 2000 – 2003 роки їх кількість зросла на 2194 одиниці або на 32,6%. Водночас слід зауважити, що по Одеській області за період 2000 – 2002 роки спостерігалась тенденція до

уповільнення темпів зростання кількості малих підприємств. Так, темп приросту у 2000 році порівняно з попереднім роком склав 33,2%; відповідно у 2001 році – 11,1%; 2002 році – 10,1%, і лише у 2003 році знов спостерігається зростання на 11,8% [2, с. 13-14].

За останні роки спостерігається постійне зростання кількості малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб населення області. Так, у 2003 році порівняно з 2000 роком кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення зросла на 42,1%, що склало 54 малих підприємства. Проте, беручи до уваги деяке скорочення середньої чисельності працівників на малих підприємствах, можна зробити висновок, що збільшення щільності малого підприємництва в Одеській області відбувається не стільки за рахунок зростання числа малих підприємств, скільки за рахунок їх, подібнення [2, с.15].

За даними на 01.01.2004 року кількість зайнятих на малих підприємствах складала 61106 осіб, що на 6,8% більше, ніж в попередньому році. Кількість зайнятих на малих підприємствах в Одеській області не перевищує 20% від загальної кількості зайнятих, тоді як в економічно розвинених країнах цей показник сягає 50-70%. За даними соціологічних опитувань, кожен третій працює в малому бізнесі за сумісництвом.

Позитивним моментом по Одеській області також є постійно зростання середньомісячної заробітної плати: з 126,39 грн. у 1999 році до 256,78 грн. у 2003 році, але поки що вона залишається низькою й навіть не досягає прожиточного мінімуму [2, с.32]. З цього можна зробити висновки: по-перше, про недостатню мотивацію для ведення підприємницької діяльності, а, по-друге, про те, що більшість працівників малого бізнесу отримує частину заробітної плати у конверті.

Не дивлячись на стійку тенденцію зростання кількості малих підприємств, що склалася за останні роки, внесок в загальній обсяг виробленої продукції по області скоротився з 9,5% у 2000 році до 9,2% у 2003 році. Протягом останніх років, при збільшенні кількості малих підприємств, продовжує зменшуватись

частка підприємств, що випускають продукцію. У 2003 році ці підприємства складають тільки 67,1% від загальної кількості підприємств-суб'єктів підприємницької діяльності.

Також слід зазначити низьку економічну ефективність виробничо-господарської діяльності малих підприємств в Одеській області. Так, у 2003 році лише 55,7% загального числа малих підприємств працювали прибутково, а сукупні збитки становили 54962,4 тис. грн. водночас позитивною тенденцією є активізація інвестиційної діяльності малих підприємств. Так, в 2003 році в порівняння з попереднім роком, валові інвестиції в основний капітал зросли майже на 20%, склавши 366329,4 тис. грн. [2, с.54].

Разом з тим, аналіз якісних показників діяльності малих підприємств свідчить про те, що вони працюють ефективніше, ніж великі та середні підприємства. Так, продуктивність праці на малих підприємствах на 245 вища, ніж на статистично великих та середніх підприємствах, і на 22% - ніж у середньому в області.

Не дивлячись на те, що фондоозброєність малих підприємств у 10 раз нижча середньообласного рівня, фондovіддача на них перевищує показник статистично великих та середніх підприємств у 14 разів, а середньообласний показник – у 13 разів. Трудомісткість продукції малих підприємств на 20% менша від рівня статистично великих та середніх підприємств і на 19% - середньообласного рівня [4, с.17].

Разом з тим, малі підприємства натикаються на проблеми й труднощі, які заважають їх подальшому розвитку. Це – несприятливий правовий клімат, зокрема, нестійкість, незавершеність та суперечність законодавства і нормативних актів. Дуже високий ризик вкладення капіталу, низькі обсяги інвестицій, жорсткий податковий пресинг, ускладненість системи оподаткування, системи ліквідації підприємств, високі процентні банківські ставки, кризи платежів тощо.

Звідси і невисокі темпи щодо створення робочих місць, насичення ринку вітчизняними товарами, додаткових надходжень у бюджет.

Таким чином, динамічність малого бізнесу сполучається з відтворенням високих соціальних ризиків для зайнятих у ньому працівників. Їх, слабка соціальна захищеність – важливий момент для тверезої оцінки потенціалу малого підприємництва в створенні додаткових робочих місць. Це є й одним з доводів на користь стратегії при якій стимулювання розвитку і підтримки малого підприємництва ні, в якому разі не повинне стримувати розвиток великої індустрії. Тим більше, що масовий перехід робочої сили з неї в малий бізнес вимагає серйозних зрушень у професійно-кваліфікаційному складі зайнятих, причому найчастіше негативних зрушень, сполучених із безліччю морально-психологічних проблем. Тому систему підготовки і перепідготовки кадрів для роботи у сфері малого бізнесу доцільно здійснювати шляхом налагодження ділових контактів з навчальними закладами, використання можливостей залучення міжнародних організацій та фондів з урахуванням передового досвіду іноземних держав із питань розвитку підприємництва.

Література:

1. Варналий З. С. Основы предпринимательства: Учебн. пособие.– К.: Знання-Прес, 2002.– 239 с.
2. Малі підприємства в Одеській області (1998 – 2003 рр.). Статистичний збірник.– Одеса:Головне управління статистики в Одеській області, 2004, 130 с.
3. Международное предпринимательство: анализ зарубежного опыта / П.И. Хвойник, Ю.В. Аджубей, И.Е. Артемьев и другие.– М.: Наука, 1998.– 279 с.
4. Статистична оцінка соціально-економічних процесів в адміністративних регіонах України (з досвіду територіальних управлінь статистики)//Регіональна економіка, 2001. - № 3 – 4

Ольвинская Ю.О., аспирант кафедры статистики Одесского государственного экономического университета

Роль развития малого бизнеса в реструктуризации регионального рынка труда.

Рассмотрено роль развития малого бизнеса в реструктуризации регионального рынка труда. Проведен анализ развития малого бизнеса и рабочей силы, занятой в нем, на примере Одесской области за 2000 – 2003 года, выявлены позитивные стороны его развития и предложены предложения по усовершенствованию ситуации на региональном рынке труда.

Ольвінська Ю.О., аспірант кафедри статистики Одеського державного економічного університету

Роль розвитку малого бізнесу у реструктуризації регіонального ринку праці.

Розглянуто роль розвитку малого бізнесу у реструктуризації регіонального ринку праці. Надано аналіз розвитку малого бізнесу і робочої сили, зайнятої у ньому на прикладі Одеської області за 2000 – 2003 роки, виявлено позитивні сторони його розвитку і надано пропозиції до удосконалення ситуації на регіональному ринку праці.

Ольвинская Ю.О., аспирант кафедры статистики Одесского государственного экономического университета

Роль развития малого бизнеса в реструктуризации регионального рынка труда.

Рассмотрено роль развития малого бизнеса в реструктуризации регионального рынка труда. Проведен анализ развития малого бизнеса и рабочей силы, занятой в нем, на примере Одесской области за 2000 – 2003 года, выявлены позитивные стороны его развития и предложены предложения по усовершенствованию ситуации на региональном рынке труда.